

NHỚ CÂU XOAN GHEO QUÊ NHÀ

// Mắt nào em ném trao anh/ Dao cau bỏ dọc toang mảnh trời đêm/ Mối nào rớt mặt... say mêm/ Mà giờ rơi rớt bên thêm lất lay” - ngay thưở còn thơ tôi đã được đắm mình trong những làn điệu xoan ngọt ngào, mê đắm của miền Đất Tổ chè xanh, cọ thắm. Trong tâm thức của người dân quê tôi, điệu xoan là khúc tâm tình vọng ra từ trái tim, mang

bóng dáng của cuộc sống con người và thời đại, có cội nguồn từ thời Văn Lang mở nước.

Tích xưa tụng rằng: Hoàng hậu mang thai, khó sinh, Vua Hùng lo lắng. Có thị nữ tâu rằng, nên đón nàng Quế Hoa xinh đẹp, múa giỏi, hát hay về cung có thể mang điềm lành. Vua đồng ý cho truyền Quế Hoa, giọng hát trong như suối chảy, thánh thót như chim ca, điệu múa uyển chuyển như tơ, mềm như bún của nàng đã giúp cho hoàng hậu quên đau, vượt cạn dễ dàng. Từ đấy, lời ca, điệu múa của nàng Quế Hoa được dạy trong nhân gian trở thành điệu xoan lưu truyền cho đến tận ngày nay. Dù dẫu làm sao, ấm áp làm sao, xúc động làm sao những lời ca khi thì mang âm hưởng linh thiêng thể hiện qua hình thức hát thờ cúng các Vua Hùng và Thần Hoàng làng. Lúc lại nhịp nhàng, rộn rã qua những khúc hát nghi lễ, cầu mùa màng tốt tươi, cầu sức khỏe. Nhưng có sức hút mạnh mẽ nhất, rộng rãi nhất có lẽ vẫn luôn là hình thức hát trao duyên nam nữ. Các điệu xoan càng được tôn lên bởi những động tác múa gái thì dẻo mềm, uyển chuyển như hoa, như lụa, trai thì dung dị, ý nhị mà vẫn chứng tỏ được chí khí nam nhi “đầu đội trời, chân đạp đất”...

Quê tôi, làng nào cũng có phường xoan khoảng 15 thành viên do một ông trùm là người khéo léo, có kinh nghiệm về nghề nghiệp, xã giao giỏi về ca từ, câu chữ dân dất. Ngoài trùm xoan cao tuổi còn lại các thành viên khác trong phường đều là nam thanh (kép) nữ tú (đào), tuổi độ trăng tròn, hằng say luyện tập trước mùa hội mở. Hội ở nơi này dài từ cuối tháng Giêng đến hết ngày 10 tháng 3 âm lịch (ngày Giỗ Tổ) và những làn điệu xoan lúc ấy có khi ngân nga cả tháng khắp trong đình, ngoài bãi. Đêm xoan cửa đình, các cô đào vấn khăn xanh, quần lằng, áo the, thắt lưng đen; các kép đầu mang khăn xếp, quần trắng, áo the thâm, cổ quần khăn nhiều điệu múa hát ở đình trung, xung quanh có các bò lão, quan viên và dân làng ngồi xem. Phần xoan lễ mở cuộc, trùm xoan cùng người chủ tế của hội làng năm đó bước ra hát điệu chúc tụng mang nghi thức khẩn nguyện. Sau hát chúc đến màn giáo trống, giáo pháo do một kép đeo trống trước ngực diễn trò, hát lối có phụ họa của tập thể phía sau để cầu chúc cho mùa màng bội thu và sự thịnh vượng của thôn

xã. Màn cuối xoan lễ là hát thơ nhang do 4 thiếu nữ đứng trước hương án, miệng hát, hai tay múa quạt động tác giống như dâng hương. Phần xoan (hát thờ) là các kép, đào dùng những lời hát trau chuốt, mượt mà để xướng đủ 14 quả cách (các làn điệu) như kiểu giang cách, nhâm ngâm cách, trăng mai cách, hạ thời cách, thu thời cách, tứ dân cách... trong tiếng vỗ tay, trầm trồ của khán giả.

Phần vui nhộn, hào hứng nhất trong đêm hội hát là màn diễn xoan đối đúm với các làn điệu từ hát bỏ bộ, hát xin hoa đến đố chữ, giải hoa rồi chơi bợm gái (còn gọi là hát giao tình)... Lời xoan lúc này không chỉ là những câu ví von giàu hình ảnh mà người hát còn khéo lồng vào đó những động tác lao động hàng ngày, những thành quả trong năm qua của quê hương thông qua lời hát đố, câu trả lời tế nhị thanh tao. Khi các đào và kép say sưa đối đáp cũng là lúc khán giả xung quanh sôi nổi hát cùng, tiếng cười vọng vang, ấm áp sân đình. Khoảng cách giữa những chàng trai, cô gái làng và các kép, các đào của phường xoan càng về cuối đêm hát càng

bị xóa nhòa. Họ say sưa, lúng liếng nhìn nhau, vừa tung quả đúm cho nhau vừa hát (quả đúm là chiếc khăn tay có thêu "cành hồng con bướm" bọc đồng tiền kẽm và đôi miếng trâu cau). Rồi khi "giờ đã về khuya", canh hát đã tàn, phải chia tay đêm xoan bên cửa đình, họ vẫn tình tứ, bịn rịn dặn dò: "Đã đến lúc chia tay xin nhớ lấy nhời! Hẹn ngày hoa nở sang chơi bạn làng...".

Tết này, chúng tôi lại hẹn nhau dù bận rộn mấy cũng sắp xếp thời gian để về quê đất Tổ, để lại được đắm mình trong những điệu Xoan cửa đình, hòa lằng lằng trong bầu không khí ngày xưa ngày xưa, với những xoan nương thuần nét "chân quê" với dáng áo nâu sồng, chiếc khăn mỏ quạ, chiếc quần nải đen... như những bông "hoa chanh nở giữa vườn chanh" bước ra từ trang thơ Nguyễn Bình. Đến hẹn lại lên, xuân này về nhé! Chắc chắn là như vậy...

HOÀNG VĨNH MINH